

86

Historiska sägner och lokaltraditioner

upptecknade

i

Nykarleby socken

Sommaren 1914

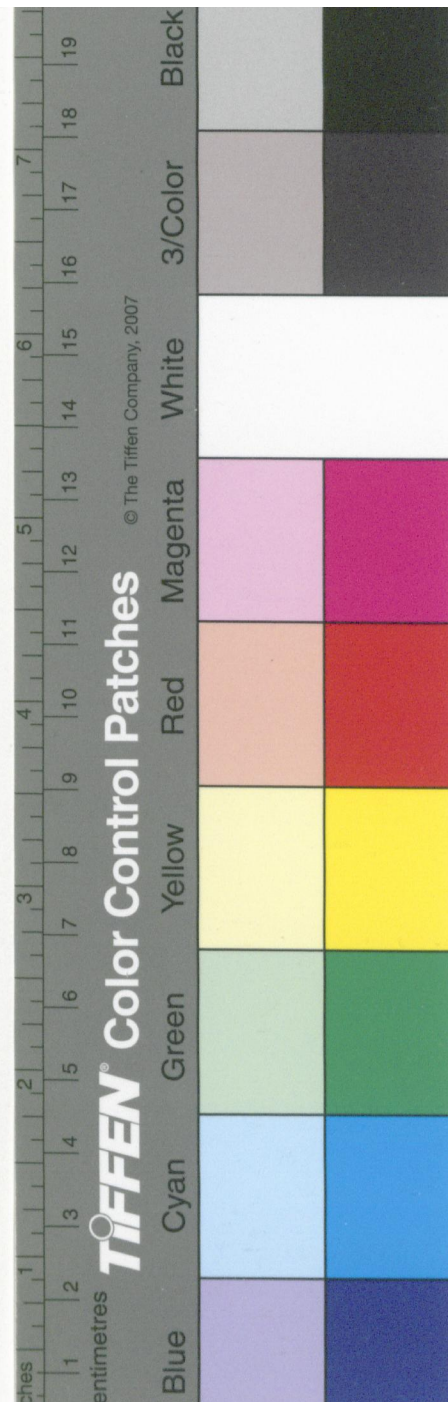
av

V. G. V. Wejsman.

296-415

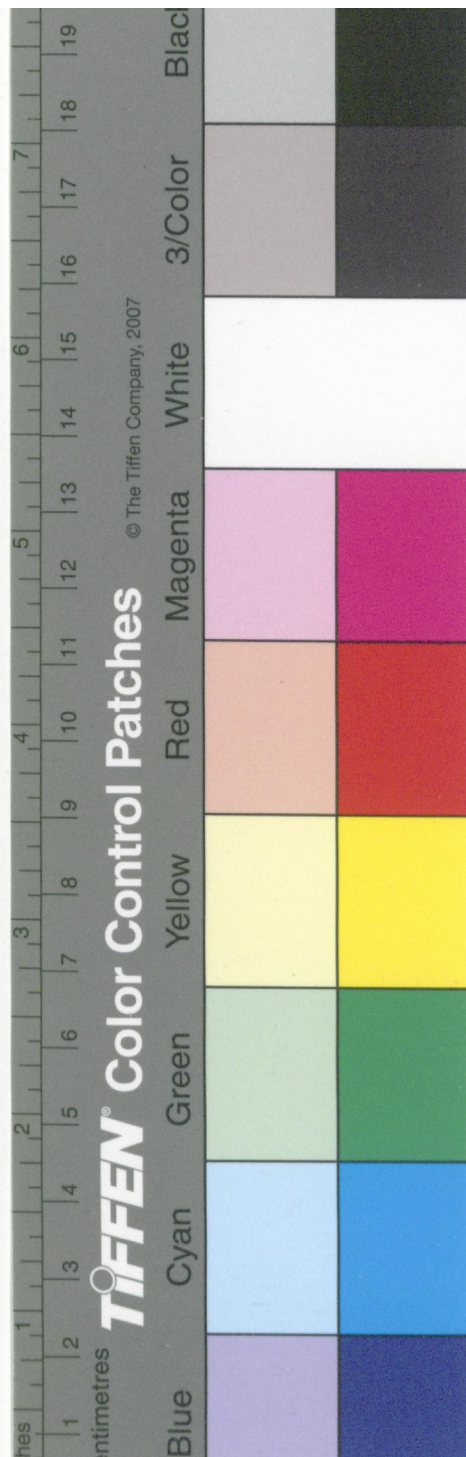
Kop.

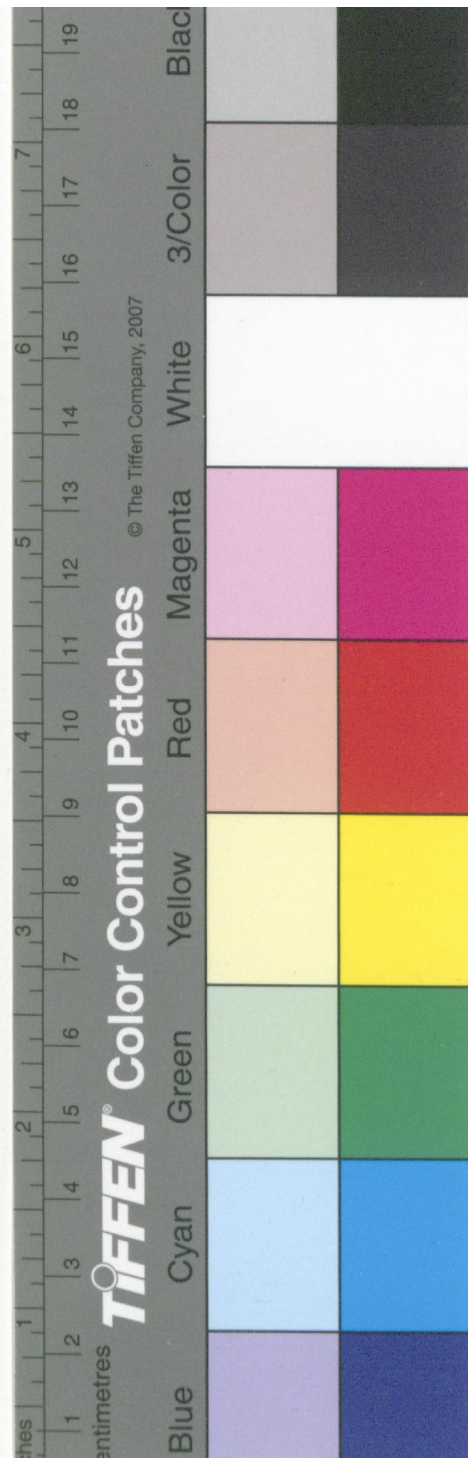
Bosättningen, namngivningen och invånarna.

1. Första folket i Nykarleby Utterjeppo.
2. Drakas i Nykarleby Utterjeppo.
3. Knuts i Nykarleby Utterjeppo.
4. Gräggfolk eller Bro i Nykarleby Utterjeppo.
5. Första bonden på Högväg i Nykarleby Utterjeppo.
6. Jutas i Nykarleby och Tjärps i Jeppo.
7. Rensvaktars i Nykarleby Forsby.
8. Dalas i Nykarleby Forsby.
9. Bro i Nykarleby Forsby.
10. Lönvisti i Nykarleby Forsby.
11. Knuddnäs i Nykarleby.
12. Pär Hinders i Nykarleby Kyrkoby.
13. Högbacka i Nykarleby Kyrkoby.
14. Snedebarka i Nykarleby.
15. Gestruds i Nykarleby Soklot.

298

16. Nikonen och Jestrudsi i Nykarleby Soklat.
17. Korjoki i Nykarleby.
18. Korjoki i Nykarleby.
19. Biggas i Nykarleby Korjoki.
20. Rudbacha i Nykarleby Markby.
21. Marken i Nykarleby Markby.
22. Daniel på Ruutas i Joppo.
23. Varau Korjoki i Nykarleby har sitt namn.
24. Huru namnet Biggas i Nykarleby Korjoki uppkommit.
25. Varför Ahlsträs i Nykarleby Soklat även kallas Nivas.
26. Brudholmen i Nykarleby skärgård.
27. Kapellaren Mathesius i Nykarleby.
28. Galghacken vid Nykarleby.

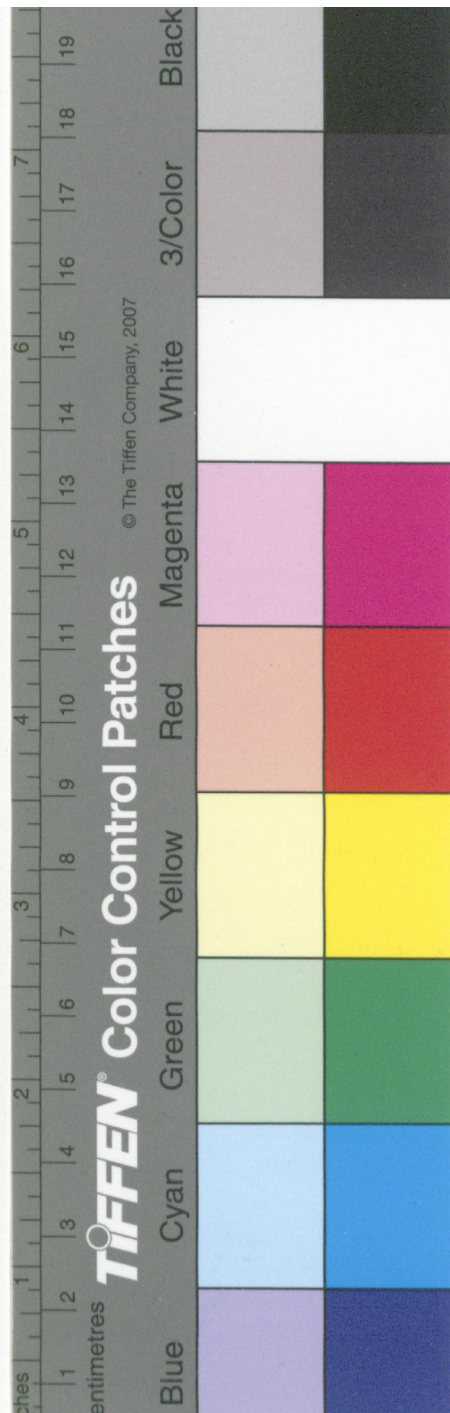

Första folket i Nykarleby Utterjeppo.
(Anders Byss, 68 år, Nykarleby Utterjeppo)

298

Första åboaren i Utterjeppo på västra sidan
älven har bott på 'Gökbacken' i skogsliden² väster
om landvägen, och där har man sitt grunden ef-
ter par gårdar. På åsidan var ämmen för omkring
130 år sedan så blöt mossor, att man plockade
hjärtor där och kräken inte slapp över. Nu är
där på platsen en åker, som kallas Fällan, för
att det förr var som en fälla, som kräken fast-
nade i.

Idial. gökbacka Idial. skogslid st. skogsbryn

Drakas i Nykarleby Utterjeppo.
(Maria Eriksdotter Hjerp. 76 år, Nykarleby Utterjeppo)

299

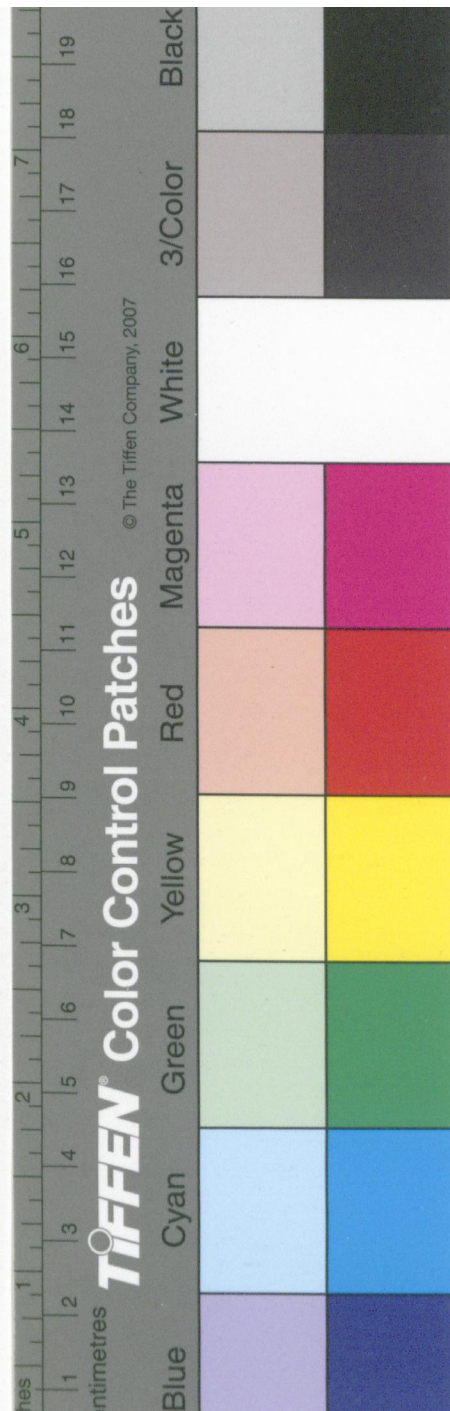
Drakas är ett mycket gammalt ställe.
Första boaren där bodde alldeles nära ån. Sedan
flyttade en till Mussbacka högre upp. Samma
släkt finns där kvar ännu.

Knuts i Nykarleby Ytterjeppo.
(Lovisa Knuts, 79 år, Nykarleby Ytterjeppo)

300

Den första som bodde på Knuts, hette Knut, och
han hade sin byggring nära Jäbblorus på backen,
och där syns ännu en gammal torn. Han ägde
hela munnen alldeles ensam. Sen kom min
farfar från Rankas i Munsala och bosatte
sig när den första gården, och på så sätt
var det det.

Gräggfalk eller Bro i Nykarleby Ytterjeppo
(Matt Johansson, 79 år, Nykarleby Ytterjeppo)

301

Gräggfalkarna 'bodde' för några nysfalkar-
rena' vid bäckenstranden på norra sidan bäcken,
men redan för över hundra år sedan flyttade de
högre upp.

I dial. gräggfalkaren, nysfalkaren = falhet på Grägg-
falk l. Bro samt Ryss.

Första bonden på Högväg i Nykarleby

Ytterjeppo.

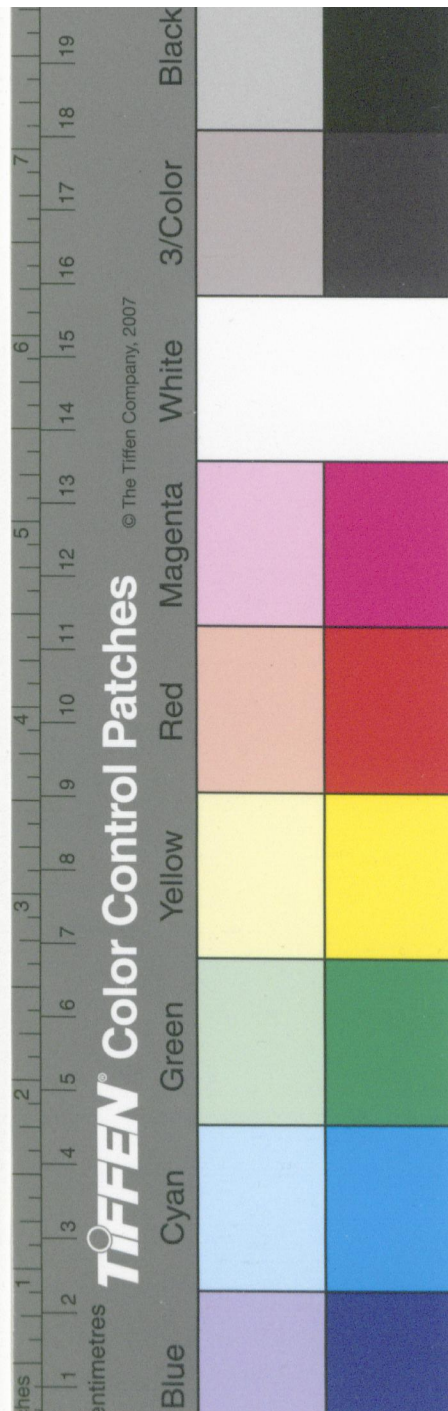
(Johan Högväg, 80 år, Nykarleby Ytterjeppo)

302

Den första bonden, som bodde här på Hög-
väg, bodde på 'äliden' i en stor skog. På en dag
såg han några skörveter² komma råkandes³
långt in och gick då uppåt för att träffa sin gren-
ne och fick tag i honom där uppe i Jeppo vid Jungerna.
Där på 'äliden' har man hittat gammal bostads-
grund.

¹/ dial. Äliden stf. = ästrand ²/ dial. skörveter stf. = haggspån

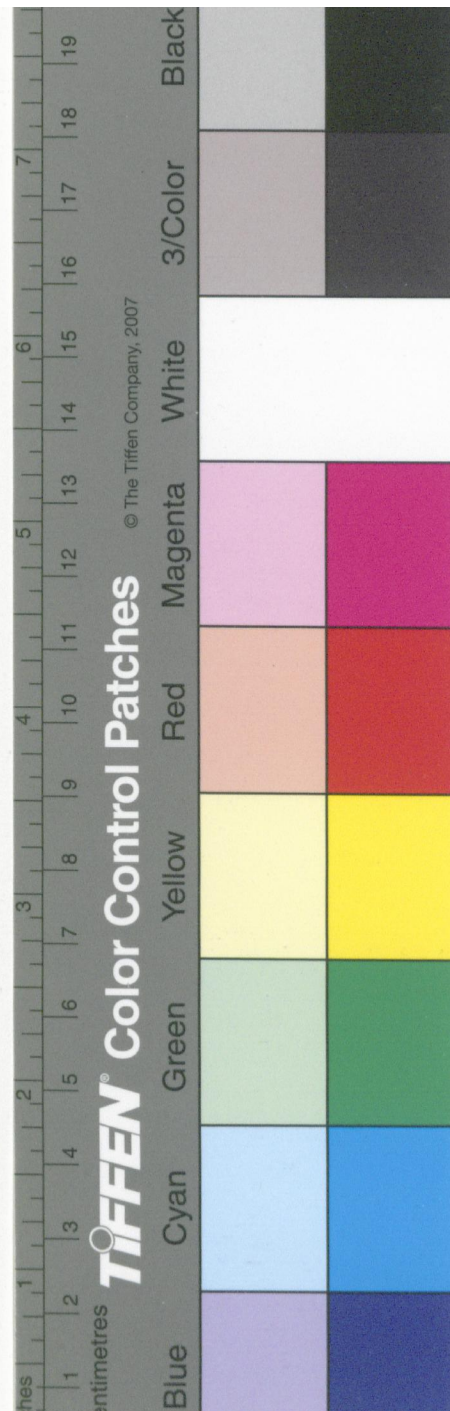
³/ dial. raka, rak, räp = driva

Jutas i Nykarleby och Tjälpo i Jeppo.
 (Gustav Remuaktare, 63 år, Nykarleby försby)

Första bonden i Nykarleby bodde vid Jutas. Så en dag
 såg han några skötket¹ komma råkande² ner med
 ån, och då gissade han, att han fått en granne och gick
 upp med ån och träffade honom först vid Tjälpo^{i Jeppo} och möj-
 tade³ då, att han kommit för nära

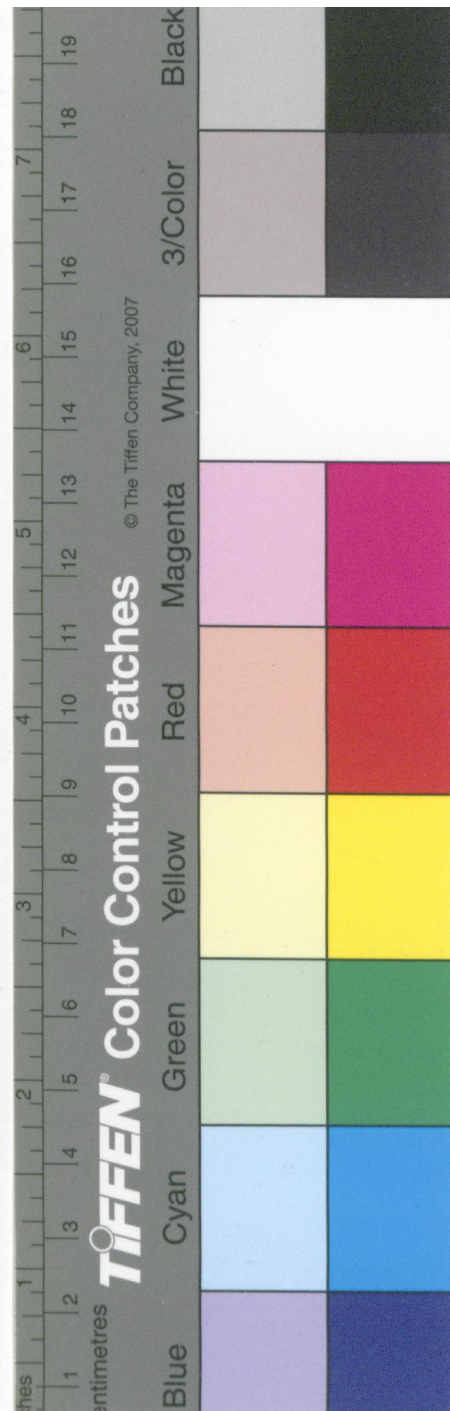
¹ dial. störtvert suf. = luggspån, ² dial. råk¹, rak, rafs =
 flyta, driva ³ dial. mo¹ky r. v. I = klandra, jfr ji moittia

Bennuaktars i Nykarleby försby
(Gustav Bennuaktars, bär, Nykarleby försby)

304

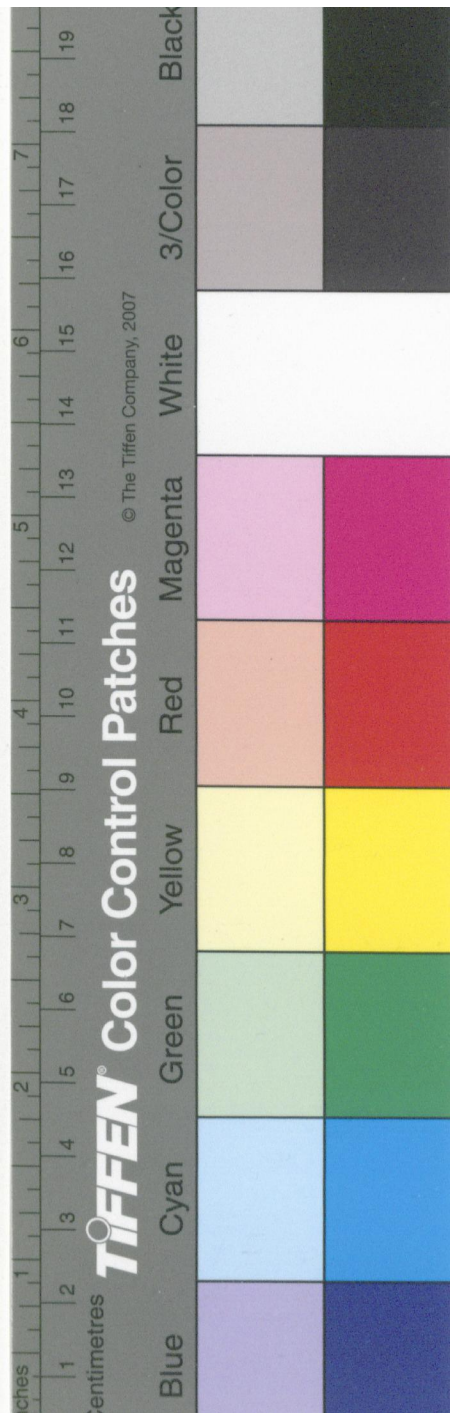
I forna tider fanns en stor skog vid Bennuaktars,
och där hade man sina renar på bete, men inga folk
bodde här då ännu. Därav fick stället sitt namn Ben-
nuaktars. Jutas fanns till då redan, för det är mycket
äldre ställe.

Dalas i Nykarsleby Forsby
(Johan Bernmarkare, 62 år, Nykarsleby Forsby)

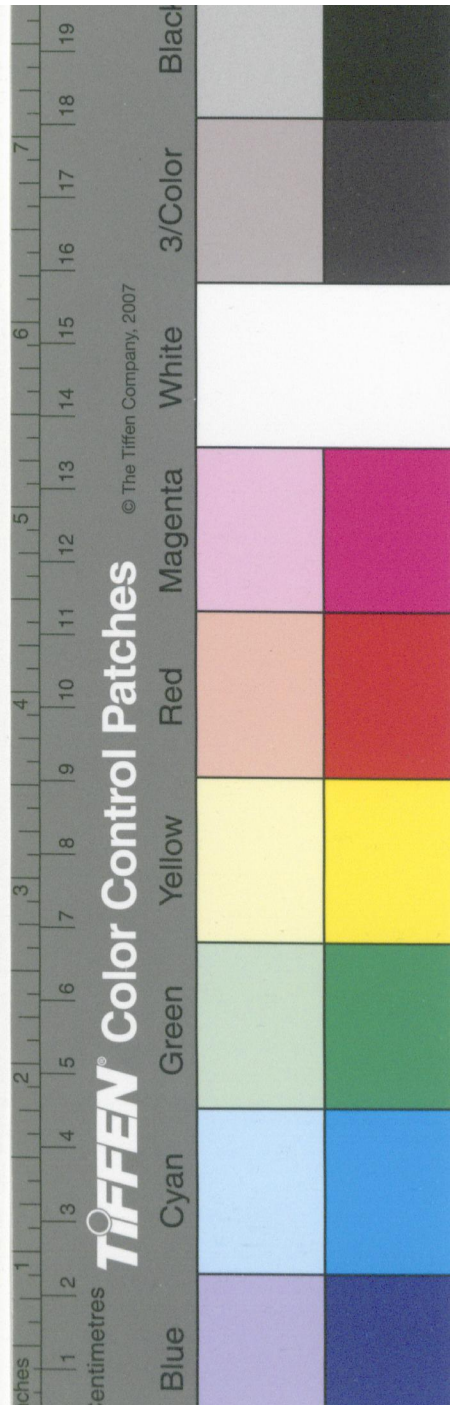
305

Minnas, som nu är 91 år, är hemma från Dalas
i Harald. Hans farfar var t änkling och kom från Krons-
by och en tjugoårig pojke med sig och gick och vandra för
att se något ställe, där han skulle kunna få något arbete
och då som han till det ställe, som nu kallas Dalas.
Där var då bara en gammal fjärdal och en släbarku.
Så började han bo i den där och rödjade upp där litet
jord. De var där som några år, tills pojken var på
sju år, fadern och son, och då började fadern
tycka, att det inte skulle löna sig att arbeta där,
utan han förklarade, men pojken lämnade han
där. Fadern kom aldrig tillbaka. Pojken var där en-
sam, arbetade och livnärde sig, tills han giftade

sig vid aderton eller nitton års ålder med en kvinna
som bodde fyra km därifrån i skogen och nu ^(den och) var ju 306
gustaf är gammal. De avlade mycket barn till sam-
mans, åtminstone fyra pojkar och två flickor. Inga någonsin
fanns dit, utan allt ska bäras.

När de gamla dog bort, började deras dotter och
måg från Kronoby ha stället. Man brukade det i långa
tider utan att betala åt någon, tills en kapten Kär-
man, som fick Harald, tog reda på, att marken till-
hörde honom, och då fick de börja göra huggu dagsverk
i året och hugga huggu fann ved, och det var i min
farfars tid. Dottern och mågen sökte det till hem-
man och det ^{var} ~~blev~~ det för femtio fem år sen. Samma
släkt är ännu där på Dales.

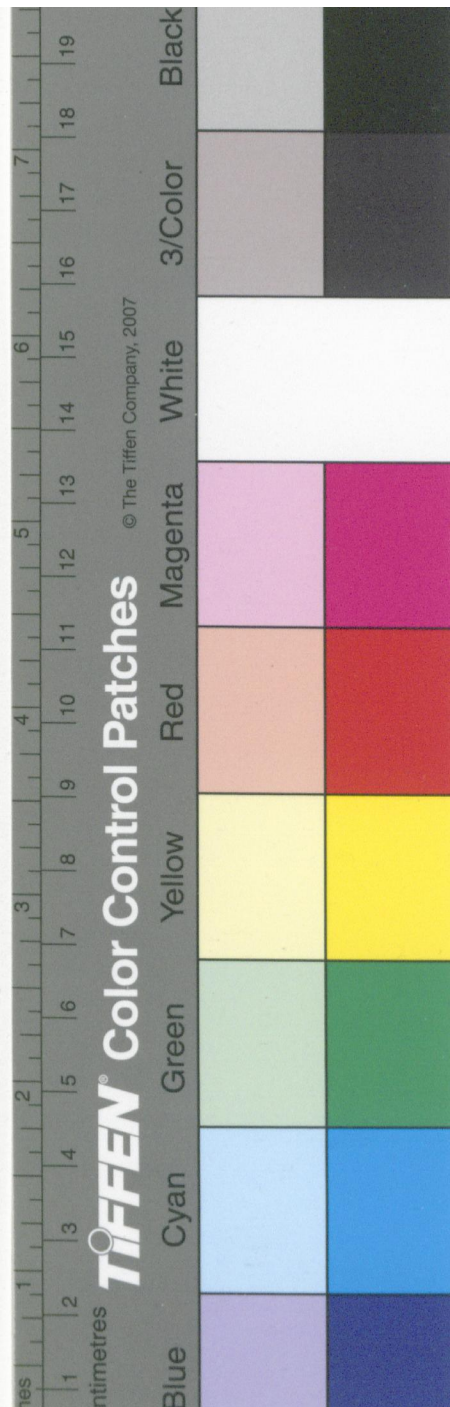

Bro i Nykarleby Forsby.
(Mattsson, 73 år, Nykarleby Forsby)

307

Första bonden, som bodde på Bro, bodde vid
äliden' nära en stor bäck, som kommer från Flökan,
och där var Bro över, och på så sätt fick hemmanet
namnet Bro. Där vid samma bäck högre upp var
för en kvarn då jag var en liten pojke. Det som
nu är åkrar var bara skog då, och åkrar var det
som nu kallas Stråken och Holmen.

Sedan delades gården först i två och flytta-
des längre från högre upp, och då delades den i fyra.
Detta hände redan före min farfar efars tid,
som var född i slutet å 1760-talet. Den nya platsen
kallades Dalabacka, emedan där förut varit hjär-
dal. Då växte så stor granskog runt omkring, att man
inte alls såg än lånpren. Då gården flyttades till

Dalabacken, förstördes dalen, och sen brände man på
Brännen, tillta gången på 1850-talet.

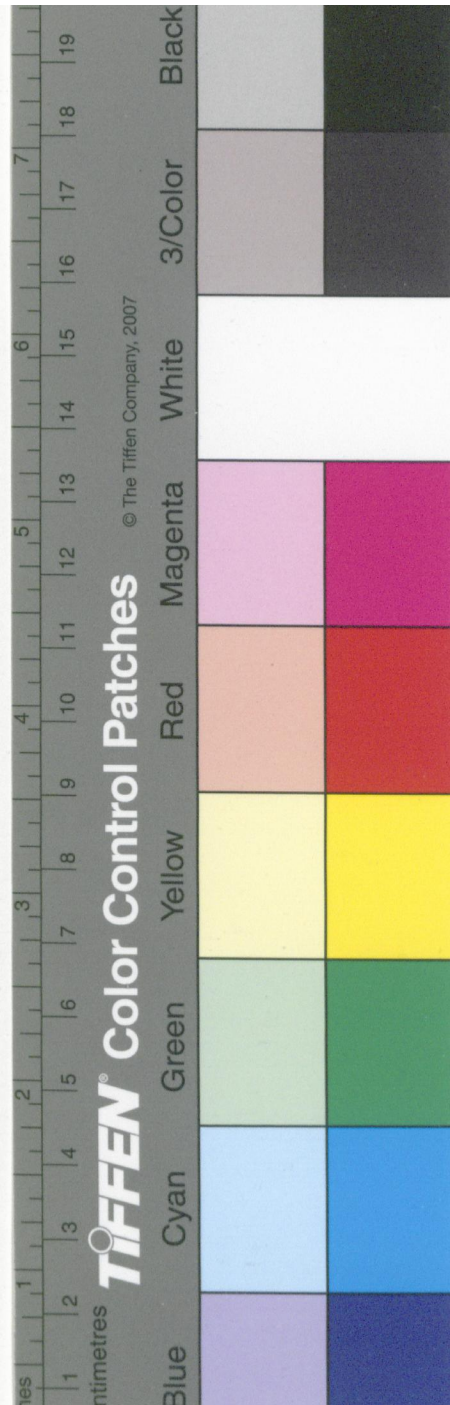
För 150 år sen var där back var nu Flem-
hagen är, och pojkarne brukade skriva där. De
åkrar, som nu kallas Vallhagen, var då Svinvall.
Lillaåkeren var för 200 år sen så blöt mosse att korne
plögade fastna fast där. Öfver ishögen, omkring en
fjerdingsväg från Bro, hade man i min farfarsfars
tid på Håkås åkrar, och där hade man skogsrävar.
Men då det inte fanns någon väg dit, så fick man
lägga räden i kunnor och låg igen dem och lärna dem
där till vintern, då man körde hem dem.

✓ dial. ahd stf. = astrand ² dial. skrek u. v. l. = skinnua

Lorvist i Nykarleby Forsby
(Sofia Lindqvist, 74 år, Nykarleby Forsby)

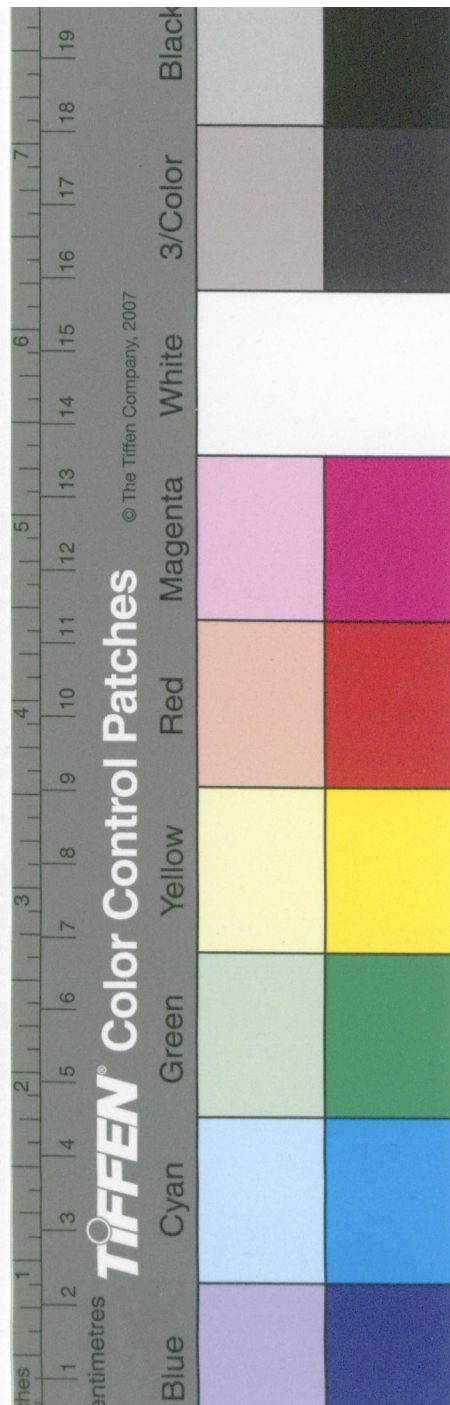
309

Lorvist bodde allra först fimmer i några små fösten, som de bodde i, när de brände dalen där. Fimmerna hade dalen där överallt. Sen flyttade min farfarsfader dit i början på 1700-talet från Bränneri i Forsby. Där på platsen brände man för brännvin, och därå fick den namnet Bränneri. Där ope i Lorvist byggde han ett nybygge, som sen var till hamnan. Där var inga åkrar, när Lorvist nämn' och de dd² började bo där utan bara skog, så att det gick lång tid, innan de fick odlat så mycket åker, att den gick varvet kring byggningen. Men när jag var barn fanns det stora skogar runt omkring. Ingen någ fanns det under farfars tid för-

jade man bygga väg dit, men den var inte så betyd-³¹⁰
lig då ännu. Under första tiderna fick man därför
bära allt t. o. m. liken över en stor blöt äng, som
kallas Mellanheden³ ut till Kuvjoki. Därifrån var
dålig Kullenväg till Nykarleby kyrka. Finnerna
hade gett åt platsen namnet Loxvätt, emedan
där är mycket grous, som på finska är tora.

¹ dial. nan sop. = gamla nor ² dial. dad sta. = gamla
far ³ dial. m^llanhede

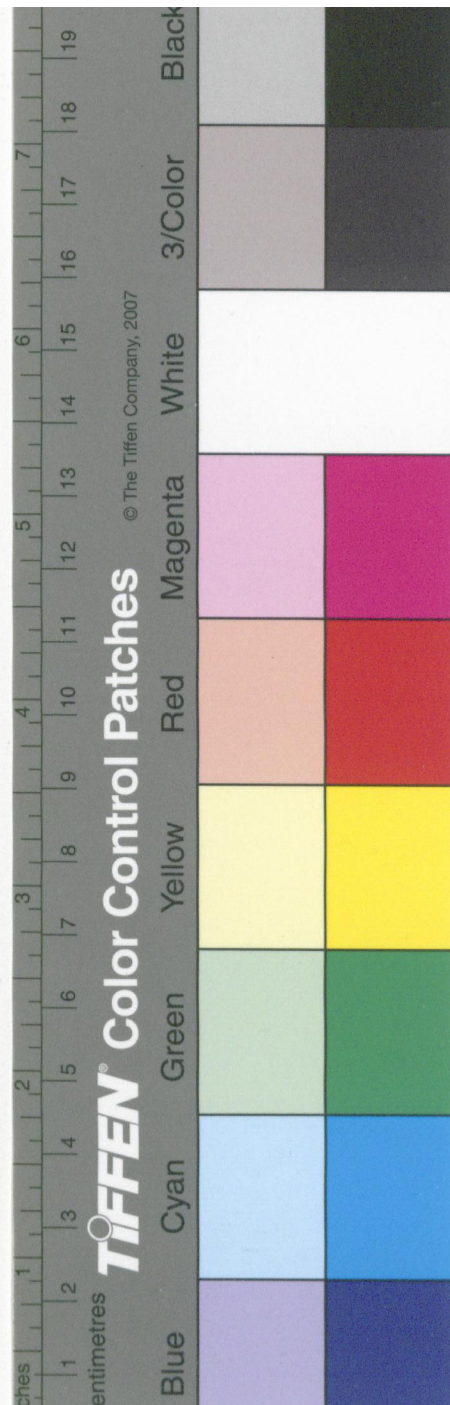

Kuddnäs i Nykarleby
(Johan Mårtensson Högbacka, 80 år, Nykarleby kyrkskola)

311

På Kuddnäs bodde förr, innan då var
något hemman, en gubbe, som hette Nils eller Niss.
Han kallade folkets kuddor', och därför fick plat-
sen, som han bodde på namnet Kuddnäs, när man
började kalla honom för Kuddnäs. Sedan var det
hemman och delades efteråt i två: Frill och Kudd-
näs.

1/2 dial kudda suf. = 20

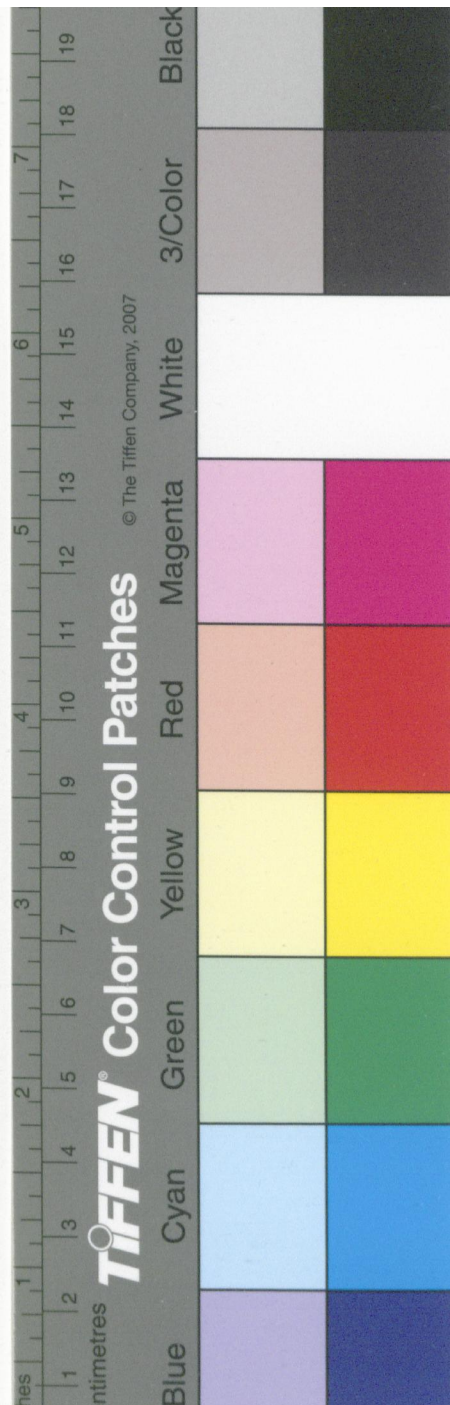

Pär Hinders i Nykarleby kyrkoby
(Hemrik Fornhorn, 80 år, Nykarleby kyrkoby)

312

Första bonden på Pär Hinders eller Klockars hette Hindrik, och han bodde alldeles nära an på en plats, som nu kallas Hemåkeren. Han hade två pojkar och gav stället åt dem, och då flyktade de högre upp, från ända på samma backe som nu Klockars är på. De bodde först tillsammans, men när de varst äldre, så vant de så nitiskt mot varandra, att de sågade å byggringen mitt å, och den ~~nu~~ flyktade fjungusen famnar ifrån. Många heder har sedan dess levat där.

Andra berättar, att första bonden hade två söner. Ena hette Pär och andra Hindrik som fadern, och därå började man kalla stället för Pär-Hinders. I dial. flykt = v. ob. I = flytta ² I dial. nitisk = hätsk

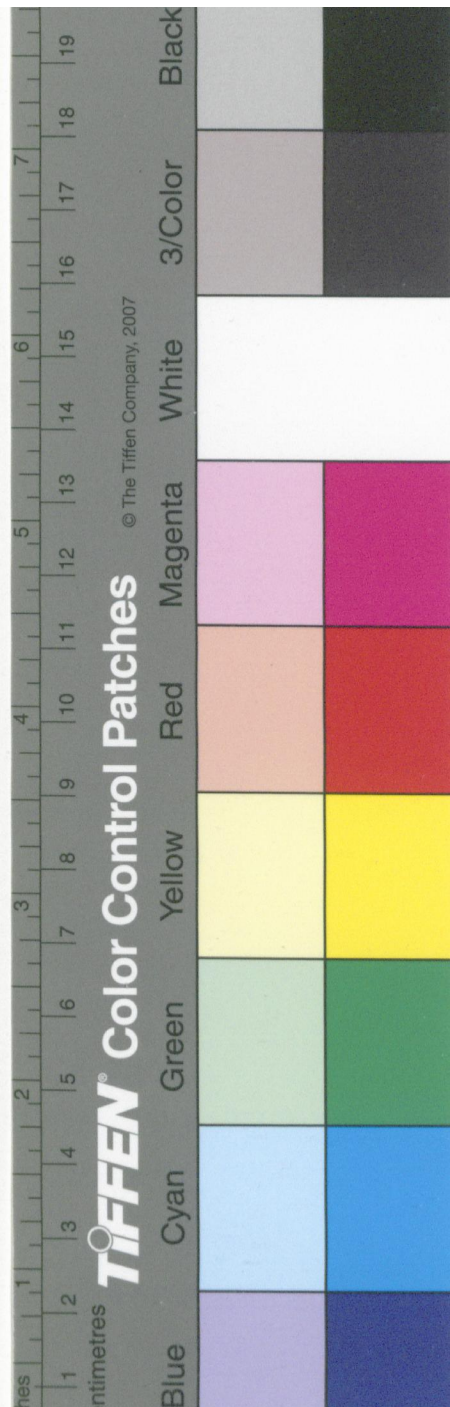

Högbacka i Nykarleby kyrkoby.
(Johan Martenson Högbacka, 80 år, Nykarleby kyrkoby)

313

Det första folket i Högbacka bodde på åbacken.
Där hade de tjärdal och där gräfstade de upp åt sig en
åker; som nu kallas Söderåhern. Därifrån flyttade
man sen för långa tider sen högre upp från ån.

Till kyrkorevärdens ställe kom en från Kuor-
lane för flera hundra år sedan, och han hade $\frac{3}{8}$ å
hemmanet, men hans släkt har dött ut här. Han
kette Musa' och köpte smedel å en ånka, som ock-
så hade Nygård söderom stam på andra sidan ån.
Hon har byggt stadskvarnen, och ännu när det
sker något mistag eller något går sönder, går
hon oppdaga² och skådar efter hurledes det är.
Högbacka hade då för primatning där på kvar-
nen, men min far, som var på tolfte året under

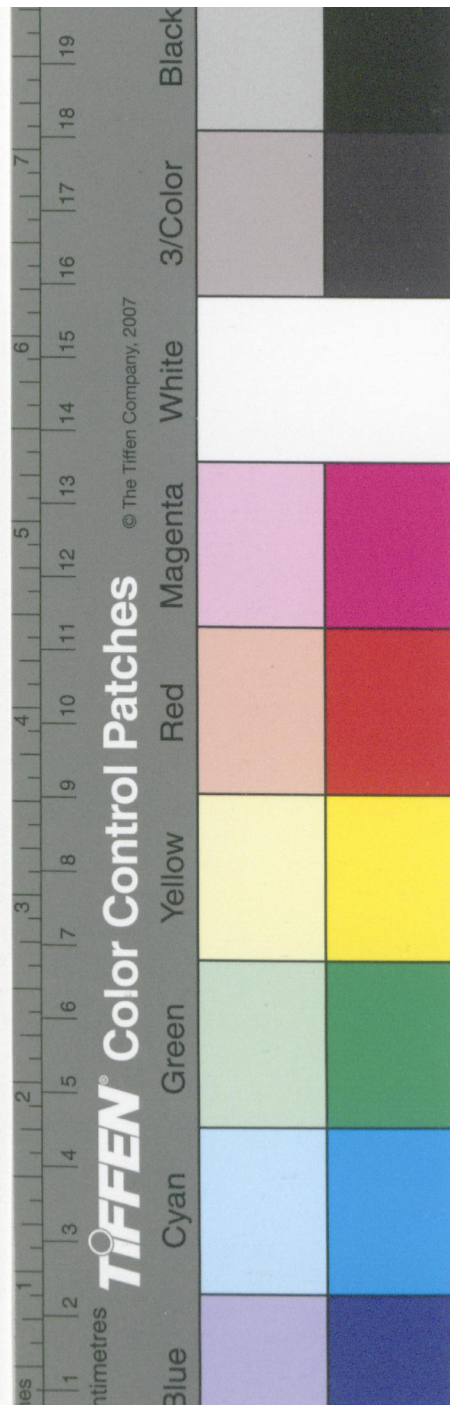

1808 års krig, så, att ryssarna för å med pappren,
och därför har Högbacka inte firning mera.

Prän Pyrkinas; Pedersöre kom en ^{före stora ofreden} ~~en~~ ^{son} ~~en~~
kette Mick och hade $\frac{2}{3}$ å Högbacka hemman. Hans
släkt finns inte heller kvar här mera.

Min farfarfar Mårten kom före stora ofre-
den hit från Wörå och hade $\frac{2}{3}$ å hemmanet. Han
hade åtminstone två pojkar. Ena kette Fleik och andra
Mårten, och de delade faderens hemman mellan sig.
Mårten hade en son, som också kette Mårten, och han
fick hemmanet efter sin fader, och sen fick jag det.

Idial. mora Idial. ga opdaga = gå igen

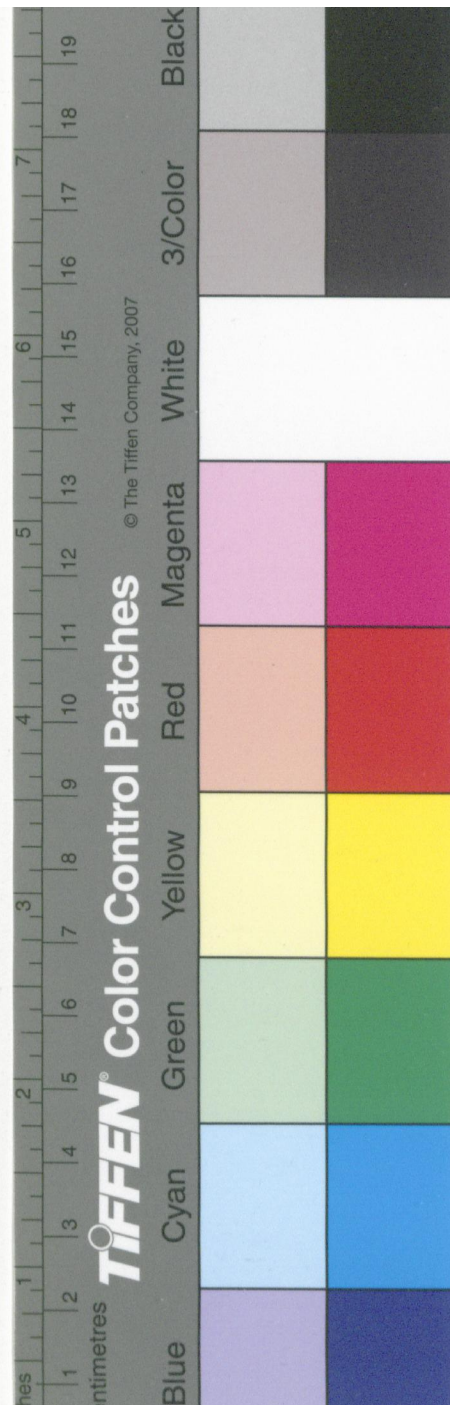
Smedbacka i Nykarsleby

(Johan Mårtenson Högbacka, 80 år, Nykarsleby kyrkoby /

315

Lågrenen mellan gamla hamnen och Hög-
backa bodde i forna tider en kvinna, som hette Oll-
Bigg, på en plats, som nu är åker och efter henne
är nu kallas Oll-Biggas.

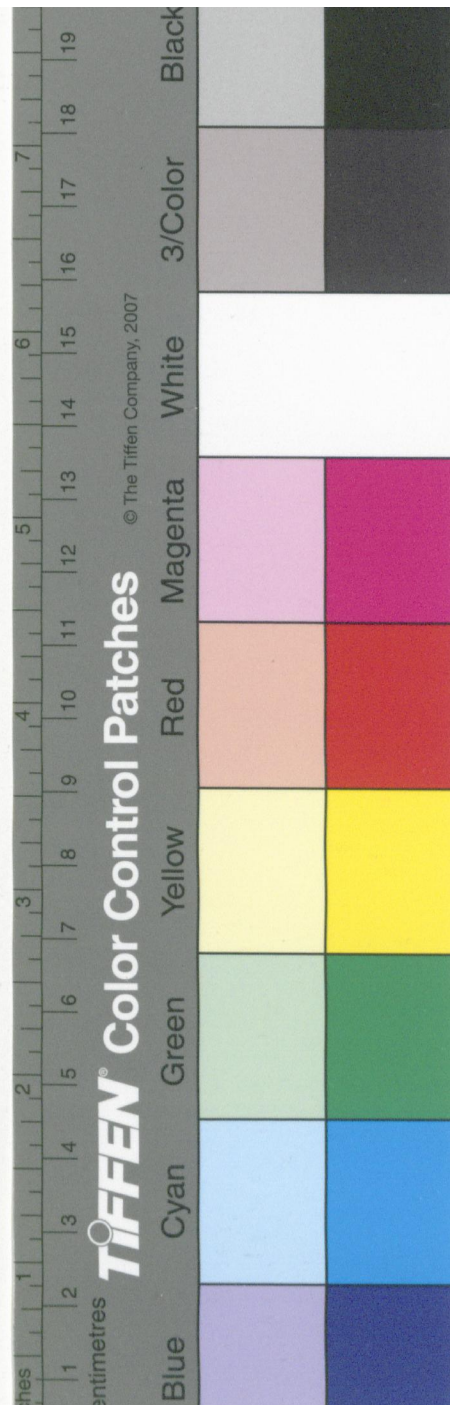
Sedan sålde hon sin del åt en smed, och
han flyttade sig högre upp på andra sidan Hög-
backa på åbacken. Därefter flyttade man igen
högre upp ifrån ån till den plats, som nu Smeds-
backa är på. Efter smeden har hemmanet
sitt namn.

Gestruks i Nykarleby Lohlot.
(Erik Ahlström, 76 år, Nykarleby Lohlot)

316

Från Larsens Gestruks flyttade en hit till
Lohlot. Platsen, som han bodde på, började han
kalla med samma namn som sitt förra hem i Larsens.

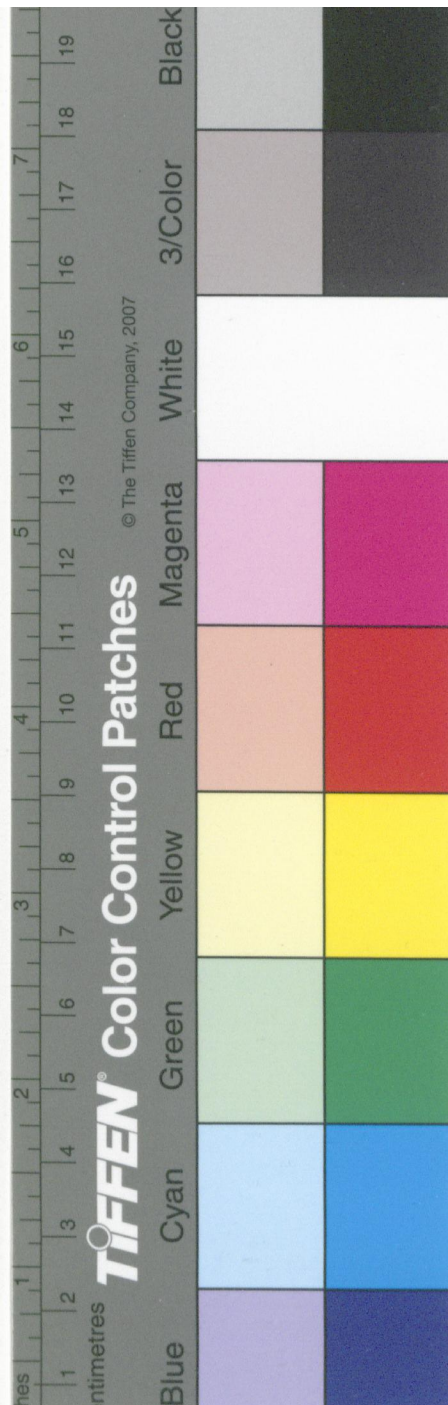
Nikonen och Gertruds i Nykarsleby Saklot
(Michel Nikonen, 85 år, Nykarsleby kyrkoby)

317

Efter stora ofreden ska det ha kommit fin-
nar till Ollila eller Gertruds från Lappajärvi och
till Nikonen.

De kunde länge där tala svenska mycket
dåligt. Så hände det sig engång på Nikonen, att poj-
ken, som var på adertonde året, sku gå och ärga och
var i bara skjortan ännu, fast han var så jam-
mal. Då hade gumman ropat åt honom : » Ha int
ti påne o sta tärw te! » Hon menade, att han var
för liten och svag att arbeta

U = gå inte dit barnet och fördärva dig.

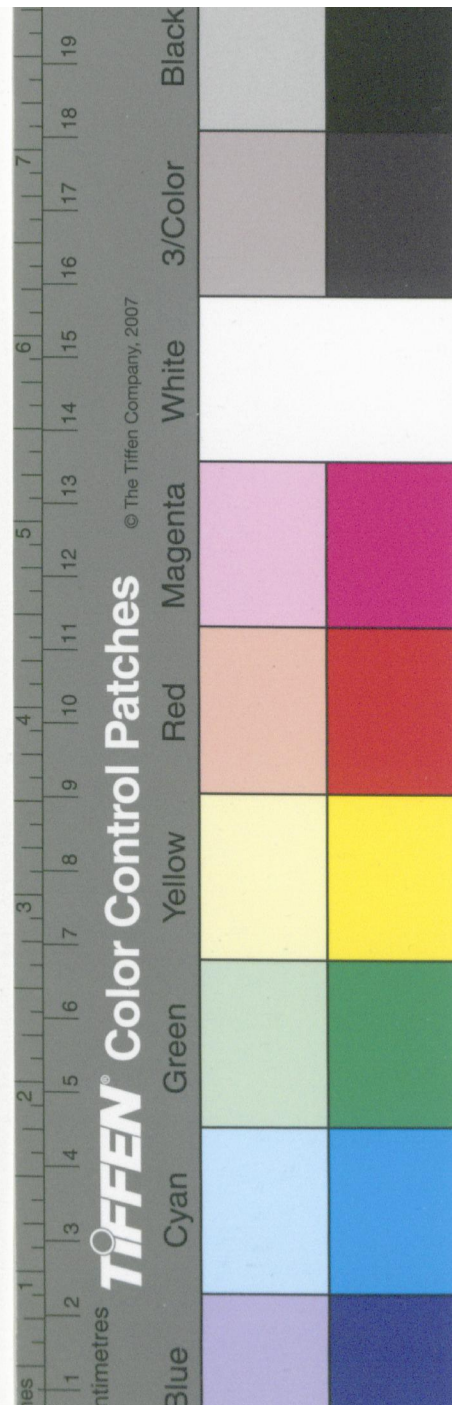

Kovjoki i Nykarleby

(Jakob Hermansson, 78 år, Nykarleby Kovjoki)

331.0

I Kovjoki by har folket i Nykarleby trakten
allra tidigast bott. Första folket ibyn ska ha bott
alldeles nära åstonden på den plats var nu Lassi-
la, Hammula, Pet och Runt är. Där har man
hittat mynt ända från 1400-talet.

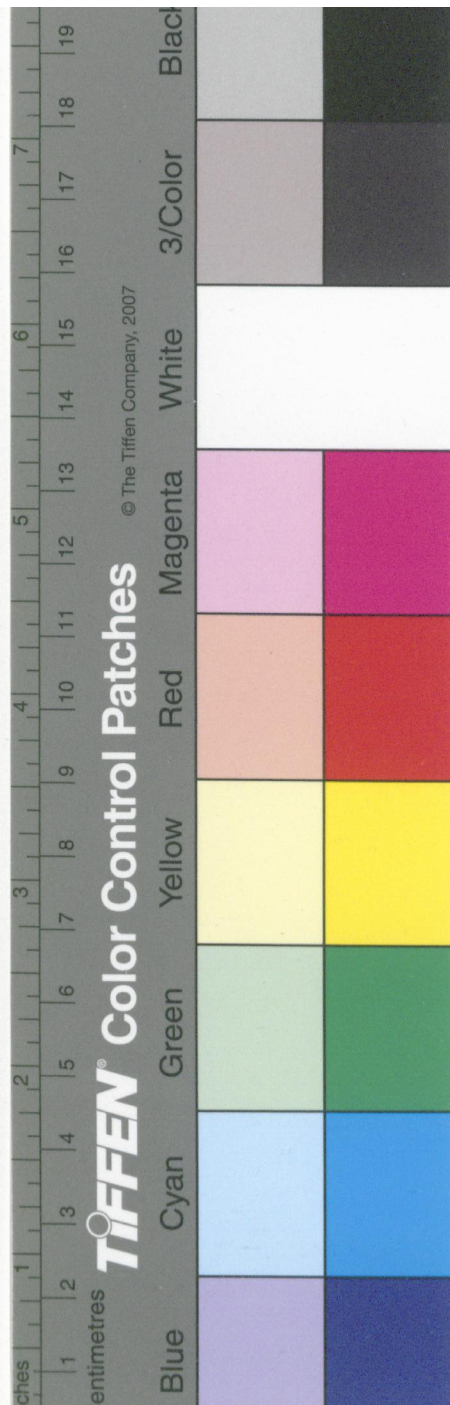

Korjaki i Nykarleby

(Johan Westerlund, Nykarleby Korjaki)

Först var folk här i Korjaki från byarna och
brände järn. Långt upp i skogarna ser man ännu
gamla gjerdalar med grova timmerstockar på. Se-
dan flyttade det folk hit från Sundby och Karby i
Pedersöre.

I dial. flykt = u. ol. I = flytta

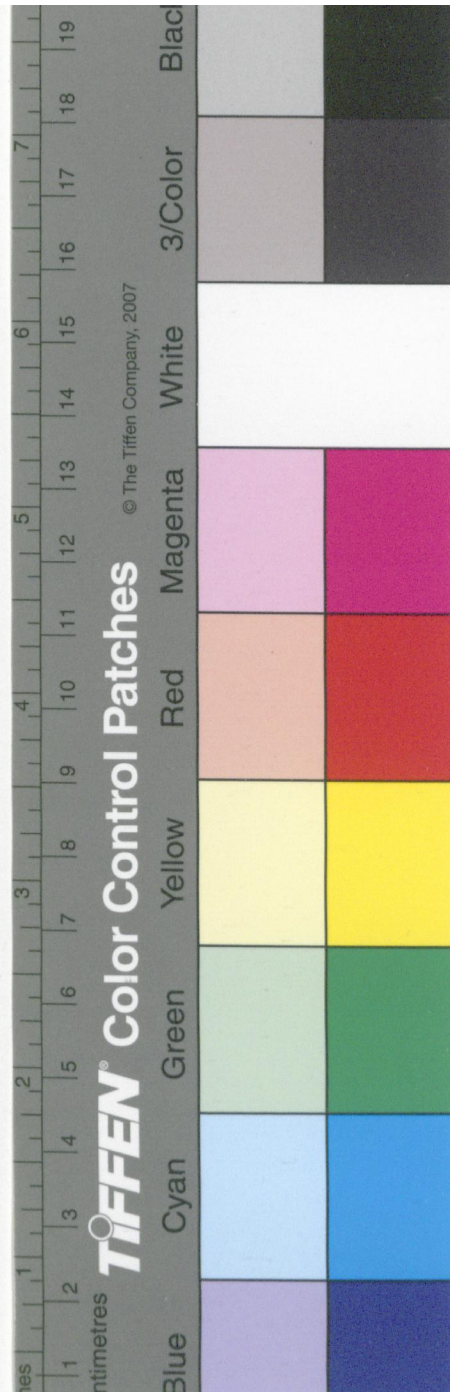

Biggas i Nykarleby Kyrjoki.
(Jakob Hermansson, 18 år, Nykarleby Kyrjoki)

320

Biggas hette först Simas efter första nämnda bonden Simon, som bodde där. Andra var Hans, tredje Gustav och fjärde Jakob, och därför kallade man stället till slut för Simas Hans Gustas Jakopas. Namnet Biggas började man använda för sjuttio år sedan.

Under ofredstider flyttade två stycken från Biggas över till Sverige och kom aldrig tillbaka mer. Sex stannade i landet, och på ett ställe finns ännu den gamla släkten kvar. Från Sverige flyttade sedermera i våra dagar flera å den gamla Biggasläkten till Amerika, och där träffade de sina gamla släktingar, som kommit från Biggas i Finland.

Rudbarka i Nykarleby Markby.
(Johan Rudnäs, 84 år, Nykarleby Markby)

321

Den första på Firme nummern i Markby bod-
de vid Rudbarka på en plats, som kallas Gubbas-
jälon i denna dag. (Fattigt och dåligt hade han.
Stora kårn fanns omkring såsom ännu, och där-
för var det port^{nå}ut som det alltid har varit här.
Å kårnen fick platsen namnet Tjörna, som sen
varit till Tjörna.) Endag (sen) hände honom ett be-
synnerligt ting: när han gick längs Måkarvä-
gen till Storgårdsberget, hörde han huru det
dundrade under fötterna. Så sprang en kista
opp, och han fick taga pengar där så mycket
han behövde, men inte mera. På samma berg
varit för omkring hundra år sedan begravad en

Myt

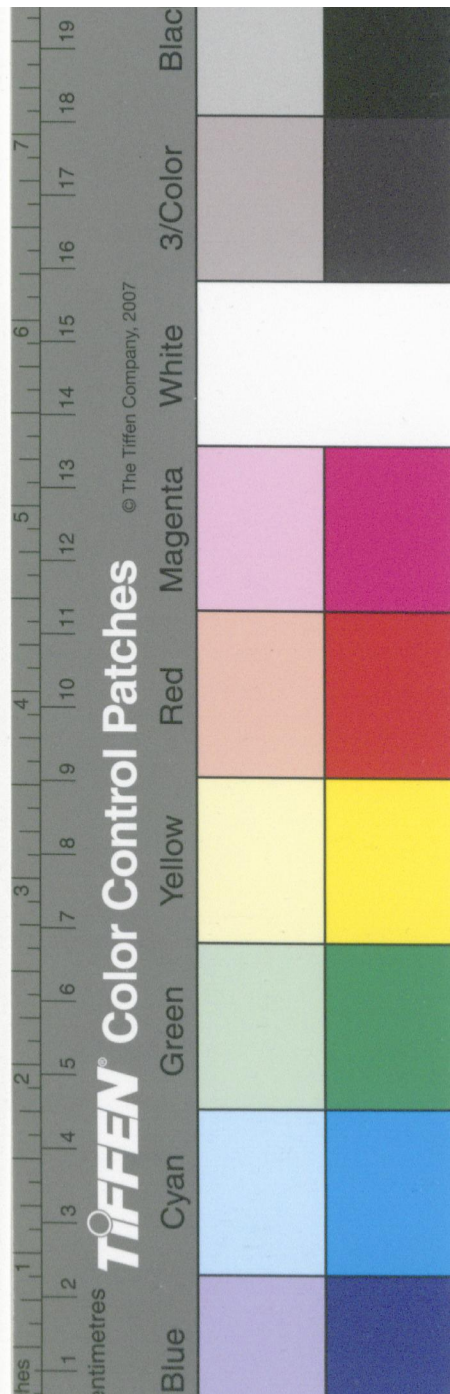

nyminare, som varit skjuten i en ria i närheten.
Där ska sen efteråt ha hänt många märk-
ligheter.

(Sen kom en från Gräggfolk till Rud-
backa, och så var det hemman.)

"dial. fröst nam = fröstön

322

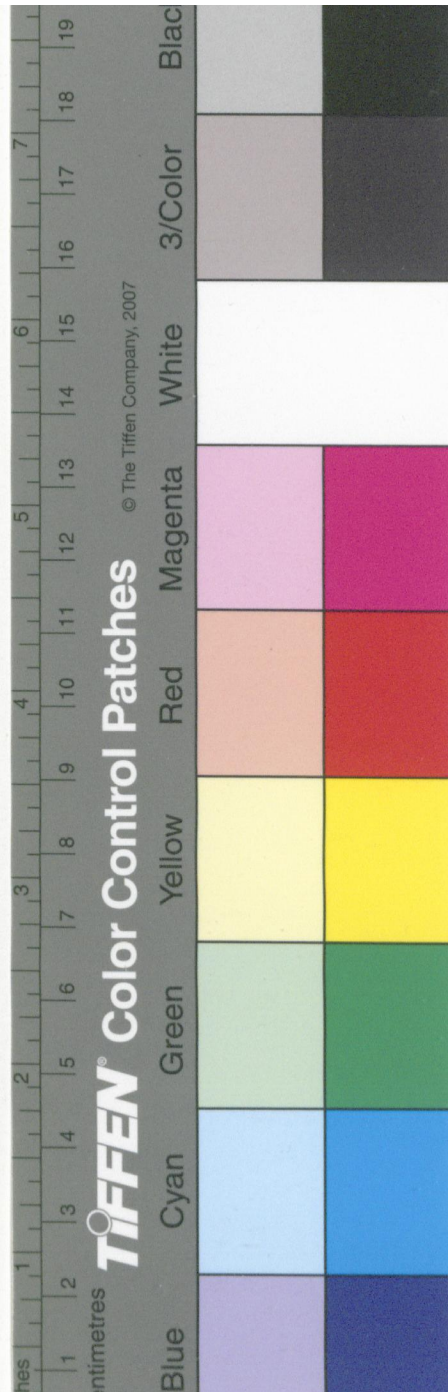

Marken i Nykarleby Markby.

(Kronkvist, Nykarleby Markby)

323

Örrängården eller Marken kallades för för
Stömmen och hörde till Härmä Vuorikoskby. Mar-
ken är äldsta gården i hela Markby, och i den har
också byn sitt namn. Här bodde omväxlande svens-
kar och finnar, för det var så fattigt, att ingen
ville trivas här längre tid före Gustav III. Han
lät beskatta hemmanet till $\frac{1}{3}$ mantal. Förut
hade det varit ett mantal. På hans tid var det
två äboar på Marken. Ena bodde på en plats, som
nu kallas Gammelgården på östra sidan ån och
den andra på samma sidan är, men närmare ån.
På det här senare stället bodde två bröder, som
var TjörnAndas söner. Han var firme och var
hemma från Windala eller Joini och bodde på

västra sidan än. Ena i sönerna flyttade sen till
Forsby Bro och den andra över än dit var fadern
hade bott, och då fick hemmanet namnet Sjy-
gård. Tjör Andan hade åtminstone två döttrar. En
dotter började arbeta upp Dalabacka, som är mycket
ynge än Marken. En annan dotter kom till Jeppo
Ojala.

Marken kallades för också för Kär, men
Tjör Andan och andra finner sade Korr, och så
fick man namnet Tjör eller Tjöras.

Tjör Andan hade fått sitt namn där, att han
alltid plågade säga: »Andan sa åt mig». När han
sku så, kom han engång tillbaka och sa: »Andan
sa åt mig, att jag inte sku så». Dendär Andan
hade en dräng, som hette Jons, och han har ristat
sina namn på flera ladväggar.

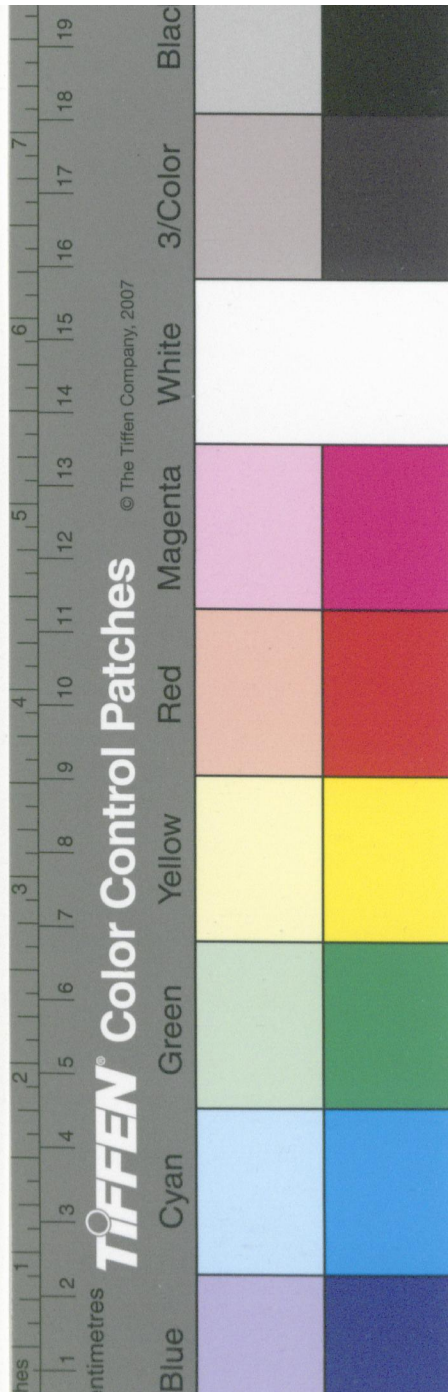
Daniel på Runtas i Jeppo

(Maria Erikdotter Hjerp, 76 år, Nykarleby Ytterjeppo)

195

Min farfarfar Daniel, eller var det hans far, bodde vid Runtas, och då fanns ingen gård närmare än vid Ruokinkoski i Jeppo vid Jungar, och där bodde en savofinnie. Så kom en gång en hett näkande³ längs ån, och då gick Daniel opp längs ån och häffade finnugubben där och menade åt honom: "Eihelle naapuri tuli." Daniel hade sen två gårdar: två på Runtas och en på Hjerpas. Åt dottern köpte han hemman vid Lövas, och hon hette Elsa. Daniel var sätman och hade käppen med silverknapp.

Farfar Erik Danielsson kom till Hjerpas. Det hade inte varit någon gård förr vid Hjerp-

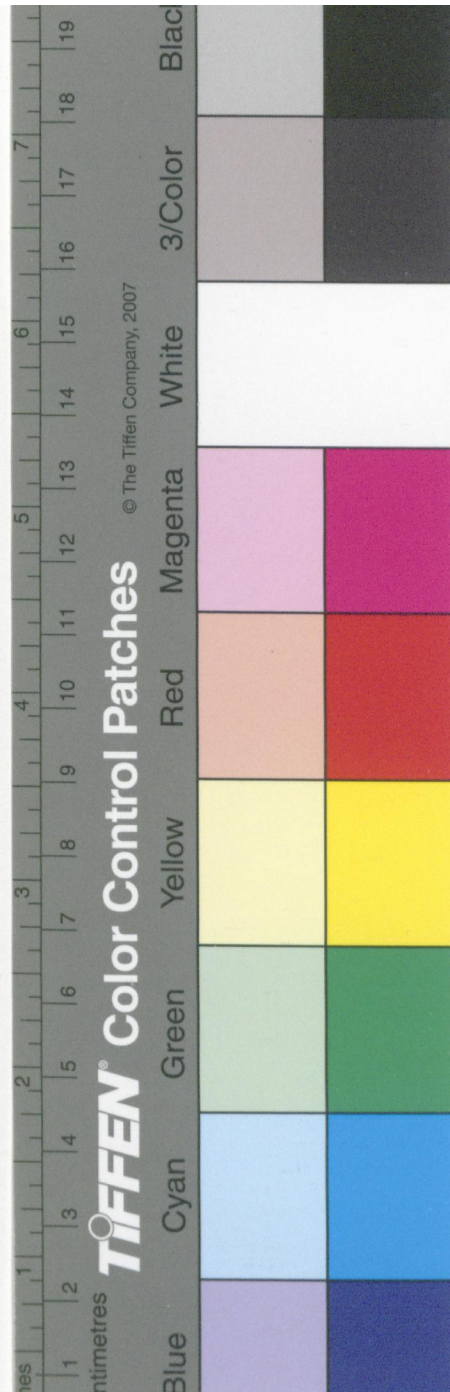
pas bara en gammal ria, och där var en åker
ikring, som kallas Bryståkeren. Då Erik kom 326
körande från skogen med första stocklasset till
byggningen, ~~så~~ farmor: "Lägg inte byggnin-
gen där vid vägen, för när någon kommer
körande med vägen, kastar de stenar i först-
ret. Men han ville bygga nära vägen och sku
köra förbi den plats som karingen ville, att
det sku byggas på, men i det samma så vink-
kade^{han} stocklasset och föll å. Så repade fast det och
sku köra på, men slapp inte längre än släden
var lång, så vinkade det igen, och då tänkte han:
"Det må nu gå då som karingen vill." Det
våtte stor skog runt omkring. Detta inbäffrade
sedan på 1700-talet, för Erik farfar var när-
mare hundra år, när han dog i början på 1800-talet.

Idial. tvärt stf. = spän² / dial. raka, rak, räfte = driva³ = nära
kom grannen Idial. vink⁴ sv. I = rippa, stjälpa, vicka

Vara Korjoki i Nykarleby har sitt namn.
(Jakob Högdaht, 77 år, Nykarleby Korjoki)

Korjoki har sitt namn efter ån, som
ännum genom byn och som har en skarp förs i
byn. Därför kallades ån för Skarpån, som finnar-
na fick till Korajoki.

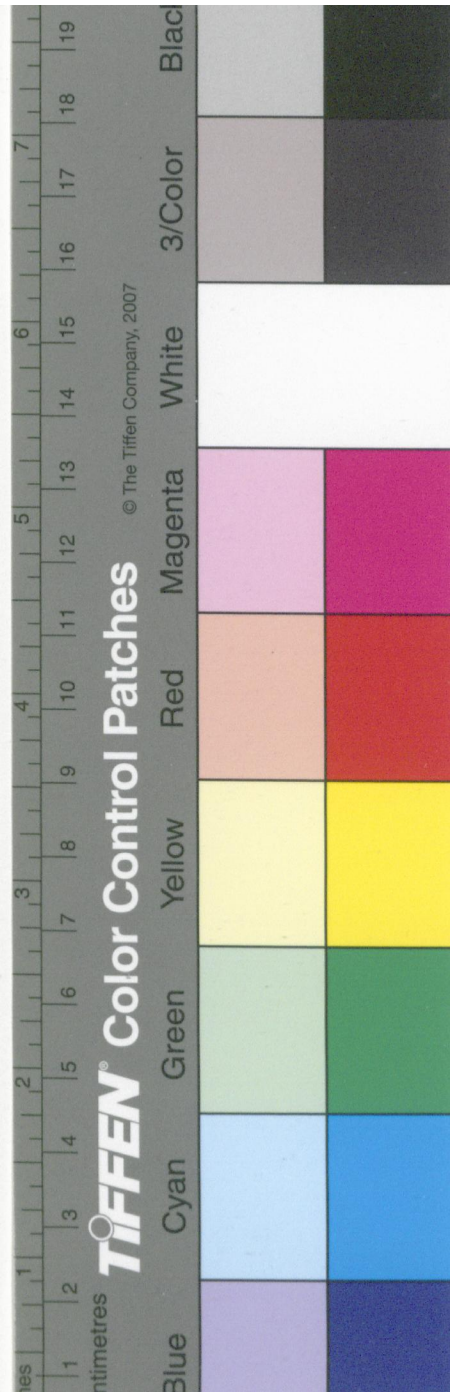
Hon namnet Bigges i Nykarleby Kovjoki
uppkommit.

328

(²⁶Johan Westerlund, Nykarleby Kovjoki)

En kvinna hade blivit änka, som hetta Brita
eller Bigg, som man plågade säga. Hon varit värddin
på det ställe, som efter henne kallas Biggas.

Andra berättar, att man för när Kovjakito-
arna bedren seglation kunde så mycket engelska,
att man också gav åt engärd namnet Bigges ef-
ter engelskans bigg, som betyder stor.

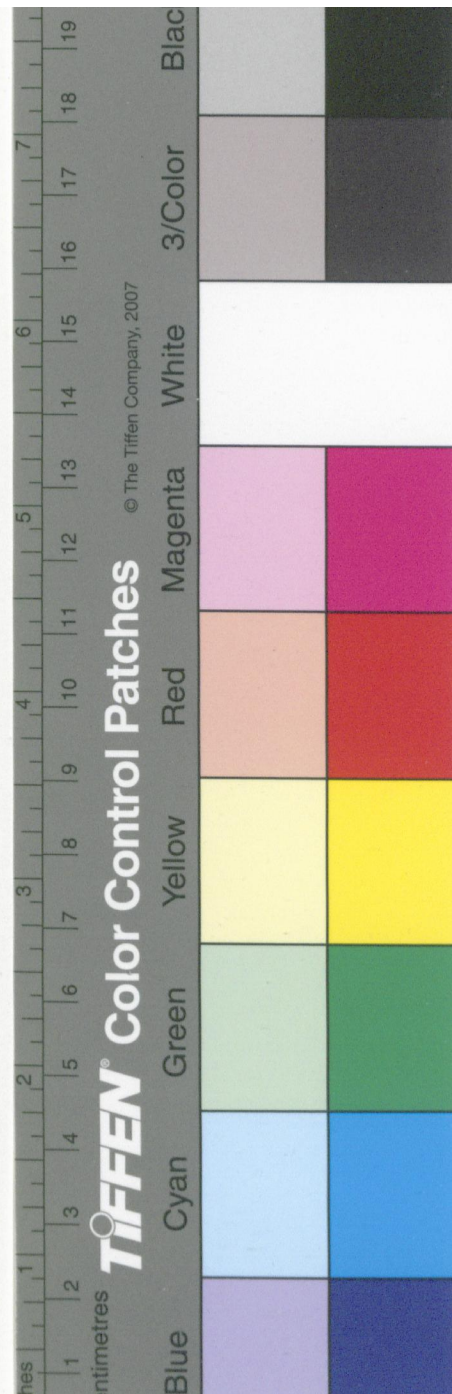

Varför Ahlens i Nykarleby Loklot ävens
Rallas Rivas.

329

(Erik Ahlens, 76 år, Nykarleby Loklot)

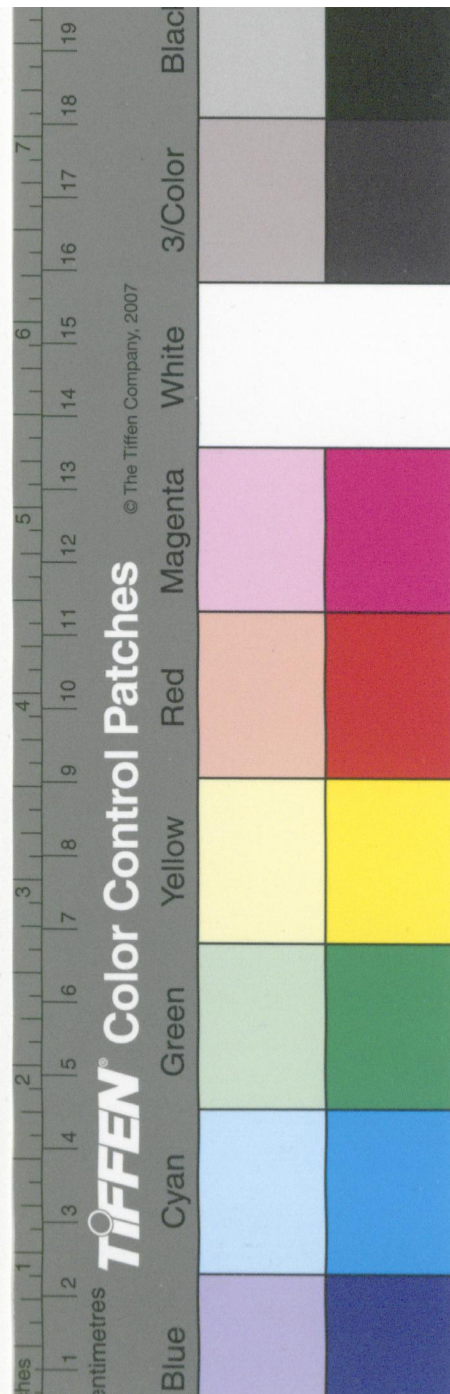
Ahlens har som binamn Rivas, emellan
en från Rivas i Pedersö Läpplev flyttade hit i
medlet å 1700-talet.

Brudholmen i Nykarleby skärgård.
(Erik Ahlström. 76 år, Nykarleby Loklat)

330

Engång om sommaren för de från Oravais
till Pedersått vigas. Så var det storm, och de för-
liste vid en plats, som nu kallas Brudholmen
i Nykarleby skärgård.

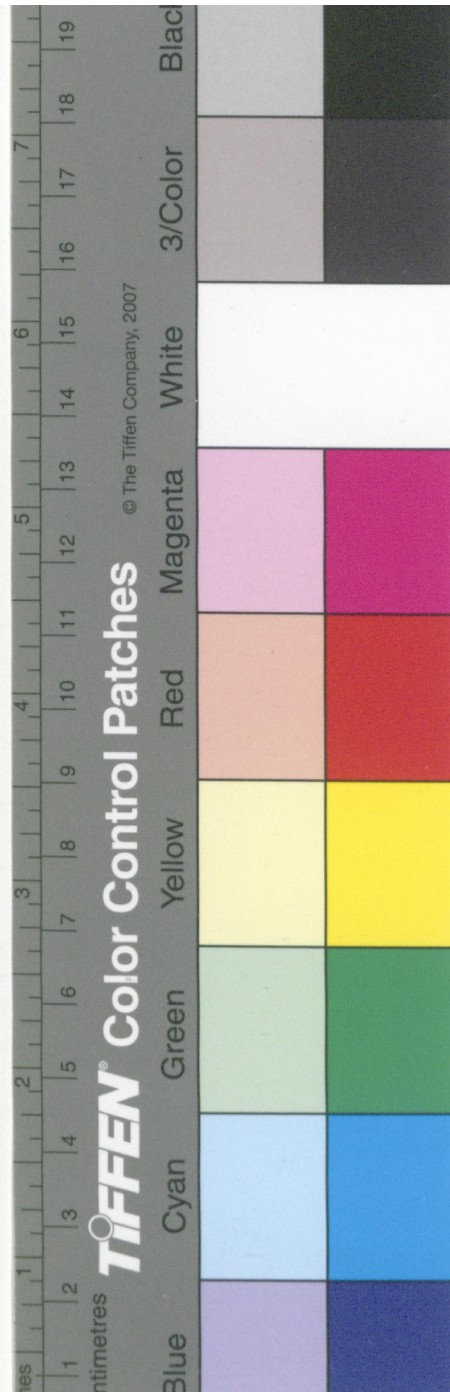

Kapellanen Mathesius i Nykarleby.
(Mattson. 73 år. Nykarleby Forby)

331

På Sörvismossen hade prästgården ängar,
men då det inte var någon väg, fick man bära
allt dit. Engång ska kapellanen Mathesius ha
sagt, när han gick dit upp att bära med sitt folk:
»Paukaa kaikki reket(!) yhteen, kyläminä kan-
nan»¹ Samma Mathesius höll en annan gång på
att lägga en ny dörr till rian, och då kom ett folk
och ville ha ett barn kristnat, ~~men~~ han hade mo-
nat: »Inte kommer jag för än jag har dören
lagad.»²

¹ = lägga alla effekter ihop, nog ska jag bära. ² I dial. lagt
huv. I = göra

Galzbacken vid Nykarleby
(Erik Ahlén, Hår, Nykarleby socken)

332

På Galzbacken omkring ti år från sten
halshögg man för folk. Den sista, som halshögg,
var garver Maj, och hon hade tagit livet af sitt
barn.

